

K. T. & COLLEGE SURAT

Manuscript Library

Vol. 101,
No. 10

283

Title: *Alphabetical Index*

ET

283

अध्यात्म शिखर or अध्यात्म
Incomplete

:	:	Adhyatma Shastri	Title
:	:	Two chapters	Author
:	:		Editor
:	:		Year, Vols.
:	:		Publisher
283	:	Begin abrupt	Remarks

सिध्यर्थं न देयं यस्य कस्यचित् ॥२॥ मंत्रयोगरताः केचिन्ध्यानयोगविमोहितः ॥
 हठेन केचित्क्रियंति नैव जानंति तारकं ॥१०॥ केचिदागमजालेन केचिन्निगमसं-
 कुले ॥ केचित्तर्केण मुस्यंति नैव जानंति तारकं ॥११॥ तारकोयं भवाभोधो तार-
 णागुरुत्रिष्वयोः ॥ तारको न्येव युक्तत्वादपि तारकमुच्यते ॥१२॥ न मीमांसात-
 र्कग्रहणितसिद्धान्तप्रवर्तने न वेदवेदान्तेः स्मृतिभिरभिधानैरपि न च ॥ न चापि छं-
 दो व्याकरणकविनालं कतिगुणैर्मुनेतत्वं तासीं निजगुरुमुखादेव विहितं ॥१३॥
 दृष्टिस्त्रिरास्यविने वदश्यादायुः ॥ स्त्रिरास्यविना प्रयुज्यात् ॥ चित्तं स्त्रिरास्य-
 विना बलवान् स एव योगः स गुरुः स संन्यः ॥१४॥ एवं विधेयं गुरुलब्ध्वा सर्वविंता-
 विवर्जितः ॥ स्थित्वा मनो हरेर्देशयोगमेव समभ्यसेत् ॥१५॥ विविक्तदेशसुखसं-

निविष्टः समासने किंचिदुपेत पश्चात् ॥ बाहुप्रमाणं स्थिरदृष्टिः चिंताविहीनो न्यस-
 नं कुरुष्व ॥ १६ ॥ एवमन्यसतो योगमनो भवति सुस्थिरं ॥ वायुवाक्कायदृष्टीनां स्थिरता
 च यथा तथा ॥ १७ ॥ जायमाना मनस्कस्य उदासीनस्य निश्चितं ॥ मृदुत्वं च लघुत्वं च शरी-
 रस्योपजायते ॥ १८ ॥ काषायग्रहणकालधरणं केशावलीलुचनं पापं उन्नतमस्म-
 र्त्वीवरनटाधारितमुन्मत्तता ॥ नन्वंनिगमागमादिकवितागोष्ठीसमाभ्यन्तरसर्वचो-
 दरप्रणायपठनं नश्येत्सः कारणं ॥ १९ ॥ देशोच्चादनमारणादिकुहकैर्मन्त्रैः परचो-
 मः सर्वेषां सुविचित्रबंधकरणानजानभोगैः पर ॥ ध्यानं देहपदेषु च उपाधारेषु च
 गोचरमः सुखं सुखं किमनेधिरभिनंत्यत्कामनः सुखं ॥ २० ॥ अन्ये च जगतां
 व्ययवेष्टं ते मनो कथा ॥ तेषां तु लक्षणापि परतत्त्वं न गीयते ॥ २१ ॥ अथाहं चि-
 मोक्षाय तानं रागजितात्मना ॥ निष्कलं निःप्रपंचं यत्सरतत्त्वं तदुच्यते ॥ २२ ॥ य

नास्तीति भावयेत् ॥ २३ ॥ न किंचिन्मनसा ध्यायेत्सर्वचिंताविवर्जितः ॥ स बाह्यं भ्यन्तरे योगी-
 जायते तत्त्वसंमुखः ॥ २४ ॥ तत्त्वस्य समुखो जाते ह्यमनस्कं प्रजायते ॥ अमनस्तेऽपि संजाते
 चित्तादिविलया भवेत् ॥ २५ ॥ चित्तादिविलये जाते पवनस्य लयो भवेत् ॥ मत्तः पवनयोगी-
 शादिद्रियार्थविमुंचति ॥ २६ ॥ इंद्रियार्थो यदा मुक्तो बाह्यज्ञानं न जायते ॥ बाह्यज्ञानं वि-
 नष्टं च ततः सर्वं समं भवेत् ॥ २७ ॥ यदा सर्वं समं जाते भवेद्वापारवर्जितः ॥ परब्रह्मणि सं-
 बंधो योगी प्राप्त लयः सदा ॥ २८ ॥ सदाभ्यासरतानां च यः परो जायते लयः ॥ तस्य हं-
 कश्यपिष्णुमिलक्षणं मुक्तचेतसः ॥ २९ ॥ सुरवदुःखं न जानाति शीतोष्णं च न विदति ॥
 निवारश्चेन्द्रियार्थो नो संवेत्तीह लयंगतः ॥ ३० ॥ न च जीवन्मृतो वापि न पश्यति न
 मीलति ॥ निजैव काष्ठवन्निष्ठे लुप्यस्वभाभिधीयते ॥ ३१ ॥ निवातरक्षापितो दीपो भा-

स्मादुसद्यते सर्वे यस्मिन् सर्वं प्रतिष्ठितं ॥ यस्मिन् विलीयते सर्वं परंतु तदुच्यते ॥ २३ ॥ भावाभाववि
 निर्मुक्तं नाशो सत्तिविवर्जितं ॥ सर्वसंकल्पनातीतं च ॥ तदुच्यते ॥ २४ ॥ अनाकारमविशि
 नमग्राह्यमचलं ध्रुवं ॥ सर्वोपाधिविनिर्मुक्तं सर्वकामविवर्जितं ॥ २५ ॥ प्रथमं पृथिवीतत्वं
 जलतत्वं द्वितीयकं ॥ तेजस्तत्वं तृतीयं च वायुतत्वं चतुर्थकं ॥ २६ ॥ आकाशं पंचमं तत्वं
 नः षष्ठमुदीरितं ॥ सप्तमं परमतत्वं योजानातिममोक्षभाक् ॥ २७ ॥ परंतु तत्वं समाख्यातं
 न्मबंधविनाशनं ॥ तस्याभ्यासं प्रवक्ष्यामि येन संतापः परं ॥ २८ ॥ विविक्तदेशोक्तस्वमेनि
 विष्टः समासने किंचिदुपेतपश्चात् ॥ बाहुप्रमाणं स्थिरं हृष्टिलब्धं चित्ताविहीनोभ्यसनं
 कुरुष्व ॥ २९ ॥ सुस्वामिं समासीनस्तत्वाभ्यासं समाचरेत् ॥ सदाभ्यासेन तत्कुर्यात्पर
 तत्प्रकाशनं ॥ ३० ॥ ब्रह्मांशं पंचभूतस्थं पंचभूतमयीतनुः ॥ सर्वभूतमयं वेतित्यक्ता

लयनात्तस्य योगिनः ॥ ५२ ॥ श्वासमात्रलयेनापितेन प्राणादिवायवः ॥ श्वासप्रवाहसंपन्नाः स्वस्वस्थाने वहं
 तिते ॥ ५३ ॥ श्वासद्वयलयेनापि कर्मवातादिवायवः ॥ नवतंतं च धातूनां बंधे कुर्वन्ति धातवः ॥ ५४ ॥ चतुः
 श्वासलयेनापि सप्तधातुगंतोरसः ॥ सप्तपृष्ठं प्रकुर्वन्ति धातूनां सप्तवायवः ॥ ५५ ॥ लयेन पल
 मात्रेण श्वासनस्थे विवर्धते ॥ स्वल्पश्वासां भवेद्योगी स्वल्पोन्मेषयुतस्तथा ॥ ५६ ॥ पलद्वयलये
 नापि हंताऽप्यचलनंतथा ॥ अनाहतः सविज्ञेयो न तत्रैवं न्यसेन्मनः ॥ ५७ ॥ चतुःपलप्रमाणेन ल
 येनानुभवे भवेत् ॥ अकस्मान्निपतंतं ये वशाद्याः कर्णे शुभाशुभा ॥ ५८ ॥ पलष्टकलयेनापि काम
 स्तस्य निवर्तते ॥ यथा पुनर्न जायेत कामिन्या लिंगे तत्स्थः ॥ ५९ ॥ कलापादलयेनापि सुषुम्ना
 मार्गवाहिनी ॥ कलापश्चिममार्गेण तस्य भागेन गच्छति ॥ ६० ॥ घटिकार्धलयेनापि शक्तिः सं
 चलति ध्रुवं ॥ ऊर्ध्वपश्चिममार्गेण वातराधेन जायते ॥ ६१ ॥ कलाद्वयलयेनापि शक्तिः सं
 चलनं च ॥ क्षणादुल्लस्यते तस्य मनः संकल्पनसंलग्नः ॥ ६२ ॥ चतुःकलायेनापि निश्चला

सतेनिश्चलोयथा॥जगद्यापारनिर्मुक्तस्तथायोगीलयेगतः॥४०॥यथावातविनिर्मुक्तैःनि
 श्वलोनिर्मलोर्णवः॥रात्रादिविषयेत्येकालयस्त्रोदृश्यतेतथा॥४१॥प्रसिद्धंलवणं तोयं
 दि माद्यद्वंलीयते॥लवणं तोयं संपर्काद्यथा तोयं संपर्कं वेत्ति॥४२॥मनोपिब्रह्मसंस्पर्शतथाब्र
 ह्मसंपर्कं वेत्ति॥यथाक्षारमयत्वेन प्राप्यते लवणं स्पर्कं॥४३॥ब्रह्मज्ञानमयत्वेन निर्माणमन
 से स्तथा॥घृताद्यग्निनिहितं घृतलीनं घृतं यथा॥४४॥तत्त्वलीनं तथा योगी दृष्ट्वा भावं
 न विंदति॥निमेषश्वासपल्लवेर्नाडिभिः प्रहरैरिनेः॥४५॥मामैः संवत्सरैः कालैर्लियं
 स्तत्परब्रजेत्॥श्वासःश्वासात्मकः प्राणः प्रङ्क्तिः प्राणैः पल्लं स्मृतं॥४६॥पल्लैः षष्टिभिरेका
 स्याद्दृष्टिकाकालसंविता॥योगी निमेषमात्रेण लयेन लभते ध्रुवं॥स्पर्शनं परतत्त्वस्या
 प्युत्थानं च पुनः पुनः॥धर्मशांतिः प्रजायेत मुहुर्निद्रा च मूर्छितः॥निमेषषट्कमात्रेण

नस्ययोगिनः॥आब्रह्मविश्वं वेत्तुं श्रुतिमानं च वर्तते॥४४॥अष्टरात्रलयेनापि भवेद्योगी तिराम
 युः॥४५॥तिपासादिभावे श्वजरस्य पितृपीड्यते॥४६॥नवरात्रलयेनापि निर्वेदः स्वात्मवर्तिना॥
 यानिकानि च पापानि महत्क्षितानि पश्यति॥४७॥दशरात्रलयेनापि योगी इन्द्रः स्वात्मानि स्थितः॥
 वाचां सिद्धिर्भवेत्तस्मात्प्राप्तुं ग्रहकारणं॥४८॥तत्र चैकादशादिनलयेन लयस्त्वयं न बोधयामास॥म
 नसा सहितश्चापि गंतुमिच्छति विग्रहः॥४९॥द्वादशाहलयेनापि भूचरत्वं हि सिध्यति॥निम
 षार्थं लवेनापि पर्यट्येव भूतलं॥५०॥तत्तत्स्वप्नोदशादिनलयेन महद्भुतां॥योगी इन्द्रः खेचरि
 सिद्धिं लभते चित्तनादपि॥५१॥चतुर्दशदिनात्तं च लयस्त्वयं यदि तिष्ठति॥अणिमारव्यास्यसि
 धिस्तथा दण्डं प्राप्यते यथा॥५२॥आत्मन्येवात्मना लीनो योगी षोडशरात्रं॥लभते महि
 मां सिद्धिं समहान् पश्यति॥५३॥अष्टादशदिनात्तं च लयस्त्वयं यदि तिष्ठति॥गर्भमारव्या
 लने सिद्धिं यथा भूभारं धृग्भवेत्॥५४॥अभिनामालयेनापि यश्चाविशति रासवान्॥

दोनिवर्तते ॥ हृदि स्फुलिङ्गवद्योगीनेनो विडुं प्रपश्यति ॥ ६३ ॥ दिनपादलयेनापि स्वल्पाहारो भुवं नरः ॥
 स्वल्पमूत्रपुरीषश्च लघुतास्मिधता ननो ॥ ६४ ॥ वासराधलयेनापि स्वात्मज्योतिः प्रकाशते ॥ दिन
 मात्रलयेनापि स्वात्मनत्वं प्रकाशते ॥ ६५ ॥ इन्द्रियज्ञानविस्तारो ब्रह्मांडस्यापि वर्तते ॥ अहोरात्र
 लयेनापि योगीन्द्रः स्वात्मनि स्थितः ॥ चित्तवृत्तिनिरोधेन गंधं ज्ञानानि हरतः ॥ ६६ ॥ अहोरात्रद्व
 येनापि लयान्तादं समुत्थितः ॥ हरादपि च संवेत्ति योगी संकल्पवर्जितः ॥ ६७ ॥ अहोरात्रत्रये
 नापि लयनात्तस्य योगिनः ॥ हरादपि च विज्ञानं स्वभावेनैव वर्तते ॥ ६८ ॥ अहोरात्रचतुष्टये
 लयभावप्रभावतः ॥ स्पर्शज्ञानानि योगीन्द्रो हरादपि न संशयः ॥ ६९ ॥ पंचरात्रलयेनापि न
 स्यात्पुलक्यते ध्रुवं ॥ हरश्च वणविज्ञानं मनसा श्रव्यं कारणं ॥ ७० ॥ तत्त्वे पंचेन्द्रियज्ञानं महत्त्वा
 नुप्रवात्मकं ॥ ज्ञानालयेन योगीन्द्रः संकलं विश्ववर्तनं ॥ ७१ ॥ षडरात्रं च लयेनापि महत्तु
 धिः प्रगेहति ॥ चावतर्क्यमनीतं च विश्वज्ञानं प्रवर्तते ॥ ७२ ॥ सप्तरात्रलयेनापि परिली

६
 णापि लयस्य योगिनः ॥ तिजस्तत्त्वस्य सिद्धिः स्यात्तेजस्तत्त्वमयो भवेत् ॥ षड्भिः संवत्सेर
 णापि रवंडलयसंस्थितः ॥ वायुतत्त्वस्य सिद्धिः स्याद्वायुतत्त्वमयो भवेत् ॥ ७४ ॥ अथाद्वादशभि
 र्वर्षैर्लयस्य निरंतरं ॥ अमृतत्वस्य सिद्धिः स्यादमृतत्वमयो भवेत् ॥ ७५ ॥ चतुर्विंशति
 निर्वर्षैर्लयस्य निरंतरं ॥ शक्तितत्त्वस्य सिद्धिः स्याच्छक्तितत्त्वमयो भवेत् ॥ ७६ ॥ ब्रह्मांडस
 कलं पश्यं स्यात्सुखमभिभोतिकं ॥ आत्मकायस्वरूपं च निधायाथ यथा स्थितं ॥ ७७ ॥
 कायस्य दर्शितं लोकितं च यो समाचरेत् ॥ तत्तत्तत्त्वो करोत्येव शक्तितत्त्वस्य यय ॥ ७८ ॥
 इत्थं क्रमाद्विबुधैः तल्लयाभ्यासेन योगिनः ॥ मुंजते परमात्मानं भृषडादिमहात्मवान् ॥ ७९ ॥
 ब्रह्मविष्णुमहेशानां प्रलयस्य वियोगिनः ॥ मुंजते परमात्मानं भृषडादिमहात्मवान् ॥
 ॥ ८० ॥ इतीश्री अमनस्तेकल्पकांडो नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ ६ ॥ श्रीविष्णोर्पणमस्तु ॥

लघिमाख्याभवेत्सिद्धिपथा स्थाप्य श्रवणतः॥८५॥ द्वाविंशतिदिनानि स्यात्स्वल्पस्यैव लयंग
 नः॥ प्राप्तिरसिद्धिर्न वेत्तस्य प्रापयद्दत्तगच्छितं॥८६॥ परेलयंगतो योगी चतुर्विंशतिवासर
 नः॥ तस्य प्राकाम्यसिद्धिस्मादिच्छितं लभते पथा॥८७॥ यस्यैवास्तगतं चित्तपटुं शतिदिना
 निवेत्तं॥ लभते जगदीशत्वमेव न सर्वं गुरुर्भवेत्॥८८॥ अष्टाविंशत्यस्य लयसिद्धिस्तथा
 लनः॥ वशित्वसिद्धिः प्राप्तिस्तथाद्यादेव वशं जगत्॥८९॥ गंतुमिच्छति ये केचित्सर्वत्र
 भेदलयं॥ भवन्ति सिद्धयः सर्वा यथास्तु सुखकारकाः॥९०॥ मासमेकं लयस्य श्रव्यं प्रति
 छल्यस्वडितः॥ न जागर्तिसंयोगी द्रोया वृद्धो संमगच्छति॥९१॥ न वमास लयेनापि पृथ्वी
 तत्त्वसंगच्छति॥ पृथ्वी तत्वे तु संसिद्धे योगी द्रोयोग संनिभः॥९२॥ सार्धं संवत्सरेणापि
 लयस्य स्यापियोगिनः॥ तोयतत्त्वस्य सिद्धिस्तोयतत्त्वमयो भवेत्॥९३॥ संवत्सरत्रये

एकावशां भवीमुद्रा गुप्ता कुलवधूरिव॥ अंतलस्यं बहिर्दृष्टिर्निर्भो न्मेव वर्जिता॥९४॥ एषा हि
 शांभवी मुद्रा सर्वतंत्रेषु गोपिता॥ आदिशक्तिरुमादवी मत्तो लब्धवती पुरा॥९५॥ अधुना ज
 न्मसंस्कारास्त्वमेको लब्धवानसि॥ गुह्याद्गुह्यतरा विद्या न देया यस्य कस्यचित्॥९६॥ एतज्जा
 तावसेद्यत्र सदशः पुण्यभाजनं॥ दर्शनास्पर्शनात्तस्य त्रिसप्तकुलसंयुता॥९७॥ जनामु
 क्तिपदं यानि किंपुनस्तस्य रायणः॥ ऊर्ध्वाधः कुंडली सेंदु न्मन्या श्रवणक्रमः॥९८॥ अनु
 संधानमत्रेण योगो यस्य सिद्धिदायकः॥ ऊर्ध्वं मुखं धिरधो दृष्टिर्ध्वं वेधरधः शिवः॥९९॥ शरा
 यंत्रविधाने न जीवन्मुक्तो भविष्यति॥ कुलाचाररताः संति गुरवो बहवो मुने॥१००॥ कु
 लाचारविहीनस्तु गुरुरेको हि दुर्लभः॥ पुण्यात्प्रकाशते यद्दत्तं लंपुष्यं विनाशकं॥१०१॥
 देहात्प्रकाशते तद्दत्तं त्वंदेहविनाशकं॥ तत्त्वमात्मस्थमज्ञात्वा मूढः शस्त्रेषु मुह्यति॥१०२॥

स्व

वामदेवउवाच॥ भगवन्नेवदेवेशपरमानंदसुंदरं॥ त्वत्प्रसादान्मया लब्धः पूर्वयोगसमन्वितः॥
॥१॥ अपरंहितदायक्यैर्ह भवता यदुदीरितं॥ बहिर्मुद्राश्रितं पूर्वबहिर्योगं च तन्मतं॥ २॥
ईश्वर० अंतर्मुद्राभिपरमतेर्योगतदेव हि॥ राजयोगः सकथितः स एवेमुनिपुंगवैः॥ ३॥
राजत्वात्मवयोगानो राजयोग इतीरितः॥ राजतंदित्यमानंदं परमात्मानमव्ययं॥ ४॥
देहिनं प्रापयेद्यस्तु राजयोगः सकथ्यते॥ राजयोगस्य माहात्म्यं को विजानाति तत्त्वतः॥ ५॥
ज्ञानसिद्धिर्मुक्तिरिति गुरोस्तानं न लभ्यते॥ अंतर्योगं बहिर्योगं योजानाति विशेषतः॥ ६॥
मया लयाद्यसो बंधः शेषैर्वद्यस्तु किं पुनः॥ चित्तं बुद्धिरहंकारः क्लृप्तजः सोमपायिनः॥ ७॥
इंद्रियाणि देशगुणान्नुहोति ज्योतिर्मंडलं॥ तन्मूलं दिदुपर्यंतं विभाति ज्योतिर्मंडलं॥ ८॥
योगिभिः सततं ध्येयमाणि माद्यष्टसिद्धिदं॥ वेदशास्त्रपुराणानि सामान्यगणिका इव॥ ९॥

७

गयोगादिनिषेवणेन॥ मनोविनाशस्तु गुरोः प्रसादान्निमेषमात्रेण स माध्य एव॥ तस्मान्मनोना
शयते मनस्कायं नाशतो नश्यति वायुरग्रे॥ तस्मात्कबुद्धीद्वयदेहनाशादद्वैतबुद्धिः सहजस्ति
तेन॥ जिलावायुं विविधकरणैः क्लेशमूलं कथंचित्कत्वायैर्लं निजतनुगताशेषनाडीप्रचारा
त्॥ श्रद्धातां परात्परगतिं साधयित्वा पितृनमज्ञानैकव्यसनसुखिनो नास्ति मासानसिद्धिः॥
कुचिन्मत्रां पितृस्वमलमथ तनोः केचिदभ्यतिलां केचित्काष्ठं प्रविष्टायुवतिभगवत्तद्वि
दुमूर्धं नयंति॥ केचित्त्वादतिधातूनस्वित्तनुशिवायुसंचारदक्षानैते वां देहसिद्धिर्विगत
विजमानाः राजयोगाविनास्ते॥ ३३॥ प्रौढप्राणगणाविभूतमनसो नानाविकारात्मका ह्यं
तेन हि निर्विकारसहजानंदैकभाजो भुवि॥ ३४॥ एकादंडि त्रिदंडादिजयासस्मादिकृतया॥
कुचिद्वृत्तनग्नत्वं रक्तबीजधारणं॥ ३५॥ उन्मत्तत्वमभोज्यानपानं पाषंडवृत्तिना॥ इ
त्यादि लिङ्गग्रहणानां दर्शनं दर्शितं॥ ३६॥ उत्पन्नस्वात्मबोधस्य ह्युदासीनस्य सर्वदा॥ ७

गोपः कसागतं छागं रूपे पश्यति दुर्मतिः ॥ यस्य वाक्यं मृतं हंति संसारविषमोहनं ॥ जमृतं दापि
 नीविद्या निरपायानि रंजना ॥ २० ॥ अमनस्कं च साकापी जयत्यानेददापिनी ॥ प्रनष्टश्चासनि स्वासो यद्य
 स्तुविषयाग्रहः ॥ २१ ॥ निश्चिन्तो निर्ममो भो ह्यानंदयति योगिनः ॥ उच्छिन्नसर्वसंकल्पो निःशेषशेषच
 हितः ॥ २२ ॥ स्वावगम्यालयः कोपि जायते वागगोचरः ॥ वदं त्येव परब्रह्म बुद्धिमंतो हि स्वरयः ॥ २३ ॥ स्वा
 वबोधकलावादकुशला विदुर्लभाः ॥ वदं त्येवोन्मनीभाववेदांतो यनिषद्विदः ॥ २४ ॥ रहस्यमुपदिश्य
 तियं ये नानुभवति ये ॥ विहाय योगशास्त्राणि नानागुरुमतानि च ॥ २५ ॥ निर्वधस्वावबोधाय सधः
 प्रत्ययकारकः ॥ सकलं समनस्कं च सायासं च सदात्यज ॥ २६ ॥ निष्कलं निर्मनस्कं च निरायासं स
 दाभज ॥ दुग्धावुवतो मिलितो स देवतुल्यक्रियो मानसमाकृतो च ॥ यावन्मनस्तत्र भ्रमस्तद्वृत्ति
 र्यति न्मरुच्चापि मनः प्रवृत्तिः ॥ २७ ॥ तत्रैकनाशादपरस्य नाशा एकप्रवृत्तेरपरप्रवृत्तिः ॥ अर्ध
 स्तयाश्चैद्रियवर्गबुद्धिर्विच्यस्तमो मोक्षपदस्पृष्टिः ॥ २८ ॥ तत्र प्रसाध्या पवनस्य नाशः ॥ २९

गुरुदेवात्तरं नास्ति तस्मात्संजयेतुं ॥ ३० ॥ दृष्टिः स्थिरायस्य विनेव दृष्ट्या द्वाबुः स्थिरो यस्य विना प्र
 यत्नात् ॥ चित्तं स्थिरं यस्य विना वलंबात् स एव योगी स गुरुः स संन्यः ॥ ३१ ॥ अमनस्कं सुशिष्यं सु
 सक्रम्येन्द्रियं सुरवं ॥ निवारयति ते वद्या सुरवा न्ये प्रतारकाः ॥ ३२ ॥ गुरुणा दर्शिते तत्वे तस्मा
 द्गातन्मयो भवेत् ॥ विमुक्तं मत्वा चात्मानं मुच्यते नात्र संशयः ॥ ३३ ॥ यथा सिद्धिरस्य शीतो
 न्नं भवति काचन ॥ गुरुपदेशश्रवणाद्विषयस्तत्त्वमयो भवेत् ॥ ३४ ॥ तस्मादुषासिता सम्यक्त्वा
 ह जं प्राप्यते गुरोः ॥ अनायासेन सततमात्माभ्यासरतो भवेत् ॥ ३५ ॥ विविक्ते विजने देशे विव्रोति म
 नाहरे ॥ समासने सुरवासीनः प्राप्या किंचित्समाश्रितः ॥ ३६ ॥ सुरवस्थापितसर्वांगः सुस्थिरात्मा
 सुनिश्चलः ॥ बाहुदं उपमाणेन कृतदृष्टिः समभ्यसेत् ॥ ३७ ॥ शिथिलीकृतसर्वांगमानसाश्च
 शिरवाग्रतः ॥ सबाह्याभ्यंतरं सर्वं चिन्ता चेशा विवर्जितः ॥ ३८ ॥ यस्याभवेदुदासीनस्तथा तत्त्वप्रका
 रते ॥ स्वयंप्रकाशते तत्त्वं स्वानंदस्तत्त्वाणां ह्रवेत् ॥ ३९ ॥ आनंदेन च समुष्टः सदाभ्यासरतो

सदाभ्यासरतस्यैव नैकत्रायुपयुज्यते ॥२०॥ तयोदृष्टिविशेषश्चविविधान्यासनातिच
 अंतःकरणयोगाश्चयोगिनो नोपयोगिनः ॥२१॥ अहंकाररताः केचित्तावाशास्त्रसमुच्च
 यः ॥ उपदेशं न जानंति न च ग्रेथशतैरपि ॥२२॥ संकल्पमूलध्यानादिचिंताशतसमाकु
 लाः ॥ क्लेशेनापि न चिंदंति प्राप्य वस्त्रमनुत्तमं ॥२३॥ वेदांततर्कादिभिरागमैश्च नानावि
 धैः शास्त्रकदंबकैश्च ॥ ध्यानादिभिः सत्करणैर्न गम्यं चिंतामणिं ह्येकगुरुं विहाय ॥२४॥
 तस्मान्नूनं सकलविषयां निष्कलध्यानयोगाद्वा योर्नाशस्तदनुमनसस्तद्दिनोशादिभ्यो
 षाः ॥ सच्चिदेतंसहजममलं निर्विकारं निरीदं प्राप्य यत्नं कुरुत कुशलाः पूर्वमेवामनस्कं
 ॥२५॥ अभ्यसेः किमु दीर्घकालमनसा व्याधिप्रदं दुष्करं ॥ प्राणायामशतैरनेककरणै
 दुःखात्मजैर्दुर्जयैः यस्मिन् न भुदये विनश्यति बलं त्रायुस्वयंतस्सुखात् ॥ प्राप्य तत्सह
 जं स्वभावमनिशांसे बध्वमेकगुरुं ॥२६॥ गुरुब्रह्मा गुरुर्विष्णु गुरुदेवो महेश्वरः ॥

गीयोगनिद्राक्षयात्तथा ॥२७॥ सर्वतो वितता दृष्टिः प्रत्यग्भूता शनैः शनैः ॥ परतले मनो वश्यं पश्यं
 त्यात्मनि आत्मना ॥२८॥ निद्रादौ जागरस्याते यो भाव उपजायते ॥ तं भावं भावयेद्योगी निश्चितं मु
 क्त एव सः ॥२९॥ प्रथमं विस्तृता दृष्टिः संलग्ना यत्र कुत्रचित् ॥ स्थिरीभूता च तत्रैव विनश्यति श
 नैः शनैः ॥३०॥ प्रसह्य संकल्पपरंपराणां मुष्टिदने सततमावधानः ॥ अलंबनाशादपचीयमा
 नं शनैः शनैः शान्तिमुपैति चित् ॥३१॥ यथा यथा समभ्यासात्मनसः स्थिरता भवेत् ॥ वायुवाक्का
 यदृष्टीनां स्थिरता च यथा स्थिता ॥३२॥ दृष्ट्यं संश्रयतः क्वचिच्च शनैः कैराग्रियमाजिघ्रतो भक्ष्यं
 भक्षयतः श्रुतिप्रियकरं श्रव्यं तथा शृण्वतः ॥ स्पर्शं च स्पृशतो न्तिरिधनं शिखां प्रख्यं मनो
 जक्रमाय देताख्यं पदस्य तत्पदं विस्त्राप्तस्य सद्योगिनः ॥३३॥ यदा यत्र यथा यस्मिं स्थिर
 भवति मानसं ॥ तदा तत्र तदा तस्मान्नुच्चार्यं कदाचन ॥३४॥ यत्र यत्र मनो याति न निना
 र्यं ततस्ततः ॥ अवारिते क्षयं याति वार्यमाणं नुवर्धते ॥३५॥ यथा निरंकुशो हस्ती कामं

भवेत् ॥ सदाभ्यासे स्मिरी भूतेन विधिर्नवनक्रमः ॥ ५१ ॥ न किंचिच्चिंतयेद्योगी जौ दीप्ती न्यपरो भवेत् ॥
 न किंचिच्चिंतनादेव स्वयं तत्वं प्रकाशते ॥ ५२ ॥ स्वयं प्रकाशितं तत्त्वं तत्त्वज्ञानमयो भवेत् ॥ इदं त
 दितितदं कुं रुरुणा पि न शस्यते ॥ ५३ ॥ वाग्मनः ॥ यमं सौमं प्रयत्नेन विवर्जयेत् ॥ दिशायान्त का
 मित्रात्मानं स्फुस्ति रंधारयेत्सदा ॥ ५४ ॥ यावत्प्रयत्नलोभो स्तियावत्संकल्पकल्पना ॥ प्रियस्मो म
 नसो प्राप्तावत्सत्यस्य का कथा ॥ ५५ ॥ ओदासीन्यमृतं येन वर्धमानेन योगिनां ॥ उन्मूलितम
 नो मूलो जगद्दक्षः प्रतिप्यति ॥ ५६ ॥ सदा जाग्रदवस्थाय मुत्तवद्यो वतिष्ठते ॥ निश्वासाश्वास
 हीनस्तु निश्चितं सुक्त एवमः ॥ ५७ ॥ स्वप्ने चिदंशश्च न्यलं जागेरवियथ ग्रहः ॥ स्वप्न जागरणीती
 तमननस्कं विदुर्बुधः ॥ ५८ ॥ भावाभावद्वयातीतं स्वप्न जागरणानि ग ॥ मृत्युर्जिविनिर्मु
 क्तं तत्त्वं तत्त्वविदो विदुः ॥ ५९ ॥ यथा मुक्ते स्थितः कश्चिद्दिश्यां न प्रपद्यते ॥ जगत्सर्वतथा यो

प्राप्य निर्वर्तते ॥ अवारितं मनस्तद्वत्सुयमेव विधीयते ॥ ६० ॥ निर्वार्यमाणं यत्नेन यत्कुर्तुं नैव
 शक्यते ॥ तन्निष्ठतिष्ठेन्नैव मारुतस्य वशो दयात् ॥ ६१ ॥ इति वार्यं मनस्तावद्यावत्तत्त्वं न विद
 ति ॥ विदिते च परं तत्त्वं मनो नोस्तंभका कवत् ॥ ६२ ॥ यथा तुलां तुलाधारश्च बलां कुरुते स्मिन् ॥
 जाते मोरस्य सदाभ्यासान्मनो हतिस्तथात्मनि ॥ ६३ ॥ निष्पन्ना खिलभावश्च न्यपि कृतस्तंति
 स्थितिस्तत्त्वाणां निश्चेष्टस्तथा पाणिपारकरणाग्रामा विकारो स्थिताः ॥ निर्मलप्रविनष्टमा
 रुततया निजरिव काष्ठाय मो निर्वातस्ति तदीयवत्सहजवानात्मा स्थितो दृश्यते ॥ ६४ ॥ नि
 क्षिप्तं कनकं विहाय कलुषं यद्दृष्टं निर्मलं निर्वातस्ति तन्निस्तरंगमुदकं स्वच्छं स्वभावं प
 रं ॥ तद्वत्सर्वमिदं विहाय सकलं देदीप्यते निष्कलं तत्त्वं तत्त्वज्ञं स्वभावममलं जातेम
 नस्त्रैधुवं ॥ ६५ ॥ मन एवमनुष्याणां कारणं बंधमोक्षयोः ॥ बंधाय विषयासक्तं मुक्तये

निर्विषयमनः॥८१॥मनोदृश्यमिदं सर्वं यत्किंचित्संचराचरं॥मनसोऽप्युन्मनीभावादेत
भावं प्रचक्षते॥८२॥जायमानामनस्कस्य उदासीनस्य तिष्ठतः॥मृदुत्वं च व्यथुत्वं च शरी
रस्योपजायते॥८३॥अमनस्कं क्षणं क्षीणं कामक्रोधादिबंधनात्॥नष्टतत्करणस्तमदे
हगेहंकथं भवेत्॥८४॥सहजेनामनस्केन मनःशान्तेर्वियोजिते॥आतपत्रभिवास्तंभे
शरीरेशिथिलायते॥८५॥अमनस्कस्त्वनिद्रयासमूलोन्मूलनिकृते॥जंतःकरण
शान्तेस्तु मुखी संजायते मुनिः॥८६॥कदलीवमहामाया मनस्कंदे द्रियछदा॥मम
सकं फलं हृत्वा सर्वथैव विनश्यति॥८७॥इंद्रियज्ञानपदयोर्निश्वासाश्वासपक्षयोः॥
संछिन्नयोश्च भ्रमः पक्षी स्थिरः संभावमीदृति॥८८॥श्वामंतलमयोपेतमिंद्रियं जाल
संकुलं॥त्रोटयित्वा मनोजालं ज्ञाप्य तमीनवल्करवी॥८९॥प्रशांतं द्रियपादानं बुद्धिः
किं समन्वितः॥वायुयो नयितुं जित्वा मनः शत्रुं मुखी भवेत्॥९०॥गुणत्रयमयी

रज्जुं सुदृढमात्मबंधनं॥अमनस्कस्य स्फुरेणैव चित्तामोक्षमवाप्नुयात्॥९१॥यथा संक्रिय
ते सर्वमस्तंगच्छति भास्करे॥कर्माजालं तथा विश्वममनस्के विलीयते॥९२॥इंद्रियज्ञान
निर्मुक्ते निर्वाने निर्मलारते॥अमनस्कहृदे स्नातः परामृतमुपाश्रुते॥९३॥इत्युक्तमेत
त्सहजामनस्कं शिष्टप्रयोगाद्यशिवे न भोषितं॥नित्यं तु वे निष्कलनिःप्रपंचवाचाम
वाच्यं स्वयमेव वेद्यं॥९४॥चित्ते चलति संसारः स्थिरे मोक्षः प्रजायते॥तस्माच्चित्तं स्थि
रीकुर्यादोदात्तमपरायणः॥९५॥चतुर्विधामनोवस्थां विज्ञातव्या मनीषिभिः॥वि
श्लिष्टं तामसं प्रोक्तं राजसं तु गतागतं॥९६॥सुश्लिष्टं सात्त्विकं प्रोक्तं सुलीनं गुणवर्जि
तं॥विश्लिष्टं च गतायातं संकल्पविषयग्रहं॥९७॥सुश्लिष्टं च सुलीनं च विकल्पवि
षयग्रहं॥तथाभ्यासप्रयोगे च निरालंबो भवेद्यदि॥९८॥तथा समरसो भूत्वा परमानं

देवसः॥ अभ्यस्यतो मनः पूर्वं विशिष्टं चलमुच्यते॥ ९९॥ ततश्चलाचलं किंचित्सा
नेदं श्लिष्टमुच्यते॥ अतीव निश्चली भूतं सानेदं सुलीनकं॥ १००॥ एवं भूतस्य कर्मा
णि पुण्यापुण्यं न्यसंशयः॥ यथातिनेवलीयंते किमप्यनि साधुना॥ १०१॥ उच्यते
सहजानंदसदभ्यासरतः सदा॥ सर्वसंकल्पसंयुक्तः सविद्वान्कर्मसंज्ञयेत्॥ १०२॥
यदु विद्यार्थविज्ञानाद्विद्वंस इति कीर्तितः॥ आत्मतत्त्वं न जानंति देवैः पाकरसंय
या॥ १०३॥ सांसारिकक्रियासंक्रान्तोऽस्मीति वादिनं॥ कर्मब्रह्मोभयं भ्रष्टं तस्य
जिदं त्यजं यथा॥ १०४॥ वृथा देवपरित्यक्तः कर्मकांडवितंडितः॥ पारखंडः पंडितं
मन्या न ते किमपि जानते॥ १०५॥ न कर्माणि त्यजेद्योगी कर्ममिस्त्यज्यते ह्यसौ॥
कर्मणो मूलभूतस्य संकल्पस्यैव नाशतः॥ १०६॥ यथा यथा सदभ्यासात्संकल्प

विलयो भवेत्॥ योगिनी भवति श्रेयः कर्मत्यागः स्तथा तथा॥ १०७॥ दान्दृणां कुशलानां
च सततं मोक्षमिच्छतां॥ अथावतां सुविद्याणां शास्त्रमेतत्प्रकाशयेत्॥ १०८॥ शास्त्रमे
तत्स्य लेन सदाभ्यस्यं मुमुक्षुभिः॥ यस्य धारणमात्रेण स्वयं तत्त्वं प्रकाशते॥ १०९॥ न हि वा
जागरितत्वं सिद्धितत्त्वं सदानरः॥ कृत्वं सर्वगतो देवभाति पूर्णं निरंतरं॥ ११०॥ स न्य
जन्म कृताभ्यासात्स्वयं तत्त्वं प्रकाशते॥ सुसोयितः प्रलय इव उपदेशादिना विना
॥ १११॥ शुद्धाभ्यासस्य शांतस्य सदैवा गुरुसेवनात्॥ गुरुप्रसादात्करिष्ये तत्त्वं तदा
नं सुलभ्यते॥ ११२॥ इती श्रीआध्यात्मशास्त्रे ईश्वरवामदेवसंवादे स्वात्मबोध
लयखंडे नाम द्वितीयोऽध्यायः॥ ॥ श्रीहृष्णा पुणमस्तु॥ ॥ श्रीरस्तु॥ ॥